

UDK 811.163.42'282.2 (Kaštel Kambelovac)
Izvorni znanstveni rad
Primljen 25. rujna 2000.
Prihvaćen za tisak 9. siječnja 2001.

Ivana Kurtović i Petar Šimunović

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Jurjevska 31a/1
10000 Zagreb
E-mail: *psimun@ihj.hr*

FONOLOŠKI SUSTAV GOVORA KAŠTEL KAMBELOVCA

U radu se na temelju terenskih istraživanja daje fonološki opis govora Kaštel Kambelovca. Ta se jezična razina uspoređuje s istom u trogirskom i jeseničkom mjesnom govoru. Opisuju se osnovna fonološka obilježja obalne čakavštine splitskoga područja.

1. Uvod

1.1. Kaštela su ime obalnoga kraja između trogirskoga otoka na zapadu i splitskoga poluotoka na istoku (v. Šimunović 1992: 80). Srednjodalmatinsko je to područje s 30-ak tisuća stanovnika zaposlenih u doba terenskih istraživanja godine 1966. uglavnom u tvornicama cementa, plastičnih masa i kemijskih proizvoda, a usto se stanovnici toga dijela hrvatske obale bave i maslinarstvom, voćarstvom, vinogradarstvom i vrtlarstvom (usp. HOL 1996: 450).

Kaštela se protežu velikim dijelom najznačajnijega amfiteatra hrvatske prošlosti omeđenog trokutom Trogir – Klis – Split (do Žrnovnice) sa zapada i sjeveroistoka te morem i otocima s juga. Geopolitička važnost toga kraja usmjerila je i njegov povijesno-kulturni hod. Kaštelansko je područje bilo naseljeno već u prethistorijsko doba o čem svjedoče nalazi grube keramike, razni kameni i kremen artefakti (usp. Babić 1984: 30). Brojne gradine

ili gomile potvrđuju ilirsku prisutnost na području u blizini delmatske enklave Salone koja je to postala dolaskom Grka i stvaranjem njihovih enklava Traguriona i Epetiona. Rustičke vile i ranokršćanski sarkofazi tragovi su rimskoga, romanskoga čovjeka na tom tlu. Tijekom srednjega vijeka u političkom životu toga područja uočavaju se dva razdoblja: prvo traje od doseljenja slavenskoga, hrvatskoga stanovništva i njihove ruralne organizacije života u poljima izvan romanskih gradova, gdje ono uspostavlja jedno od središta svoje države, do XII. st. i drugo od XII. st. nadalje kada taj prostor svojataju ti romanski gradovi (Split i Trogir) radi poljoprivredne dobiti s plodnih izvangradskih površina (usp. Babić 1984: 73). Novi je vijek obilježen napetošću nestalnog dvovlašća između venecijanske vlasti uspostavljene 1420. u Dalmaciji i hrvatske (točnije: ugarsko-hrvatske) čija je sinegdoha Klis. Upravo s njega će i Turci imati utjecaja na prostor o kojem je riječ. Krajem XV. i tijekom XVI. st. u strahu pred njima Kaštelani će se spustiti iz potkozjačkih sela od Putalja do Bijaća te sagraditi naselja uz vlastelinske i biskupske utvrđene građevine – kaštele. Kada je Klis nakon Kandijskoga rata pao u ruke Venecije, ovaj je kraj nastavio život pod zastavom sv. Marka do 1797. i dolaska Austrijanaca, čija je vlast u austrijskoj pokrajini Dalmaciji potrajala do 1914. godine (uz kratku francusku vladavinu od 1806. do 1813. godine). Nakon toga kaštelansko područje živi istu povijest kao i cijela Hrvatska ulaskom u jugoslavensku zajednicu 1918. do osamostaljenja 1990. godine.

Kaštila su toponim udomaćen u neslužbenoj komunikaciji nastao prilagodbom romanskoga *castellum* ‘gradac, grad, kula’ s romanskim množinskim oblikom na *-a* (umjesto na *-i*, *Kaštili*) (Skok 1972: 57–58 i Šimunović 1992: 79). Motiviran je utvrđenim građevinama koje su predstavljale jezgru nanizanih naselja od Splita do Trogira.

Kaštela se dijele na Gornja i Donja. Gornja čine naselja: Kaštel Sućurac, Kaštel Gomilica, Kaštel Kambelovac i Kaštel Lukšić, a Donja: Kaštel Stari, Kaštel Novi, Kaštel Štafilić i Nehaj.¹ Atributi Gornja i Donja nose “stare orijentacijske oznake po kojima su *gornji* na istoku, a *donji* na zapadu.” (Šimunović 1992: 79).

---

¹ Podjela je učinjena prema Babiću 1984: 9. Svrstavanje u HOL 1996: 450 ne uključuje Nehaj u popis. To je u skladu s pučkom pjesmom “Ispod Klisa tvrda grada” u kojoj jedna kitica ima redak “Sedam sela poredano kano sedam labudova”. Suvremeno je shvaćanje da je i Nehaj jedan od Kaštela.

1.2. Kaštel Kambelovac je gornjokaštelansko naselje nastalo nakon turskih provala spajanjem izdvojenih utvrđenih cjelina, Velike i Male Piškere (koje su sagradili stanovnici potkozjačkih zaselaka uz Lučicu na obali) i naselja koja su se sagradila oko kaštela obitelji Cambi, Grisogono, Lippeo, Arneri, Dudan.

U doba istraživanja govora (1966. godine) u Kaštel Kambelovcu živjelo je 500-tinjak ljudi kojima je privredno središte bio Split². Kambelovčani su se u to vrijeme bavili industrijom (cement, plastične mase), poljo-privredom i turizmom.

Ojkonim Kaštel Kambelovac toponomastička je sintagma sastavljena od dviju sastavnica od kojih se prva (identifikacijska) vezuje uz apelativ *kaštel*, a druga (diferencijacijska) nastala je prema hrvatskomu prezimenu obitelji Cambi – *Kambelov*³ (u mjestu su ih zvali i Kambić, Kambević, Kambelić, Kambelović, prema Begi 1991: 137) koja je počela graditi svoje kule – kaštele na području današnjega Kambelovca. Prvi je njihov kaštel sagradio 1566. godine Frane Cambi, firentinski trgovac koji je, nakon uspostave mletačke vlasti u Dalmaciji, stekao u Dilatu (istočnom, splitskom dijelu kaštelanskog polja) veliki posjed (usp. Bego 1991:156). Latinski zabilježen ojkonim Kaštel Kambelovac u dokumentima je *Castrum Cambiorum* (npr. u listini *Privilegium foundationis* iz prve polovice XVI. st.) ili *Castrum Dominorum Cambiorum* i sl., a talijanski *Castel Cambio*, kako je zapisano na matičnoj knjizi br. 6 (v. Bego 1991: 162, 181).

1.3. Kaštelanskih su se mjesnih govora doticali istraživači s različitim humanističkih područja – jezikoslovci, povjesničari, povjesničari umjetnosti i arheolozi. Riječ je o čakavskim govorima izloženim jakom utjecaju govora zapadnoga bosanskohercegovačkoga dijalekta (usp. Lisac 1998: 199) sa sjeverozapada, sjevera i sjeveroistoka, govora trogirskoga, kaštelanskog i splitskog zaleđa i dalje unutrašnjosti (Bosna). Povjesničar umjetnosti Babić o tom utjecaju kaže: “Kulturna reljefnost očitovala se i u jezičnoj sferi koja razotkriva sukcesivne migracije. U gradskim jezgrama Trogira i Splita pored hrvatskog čuo se do u posljednja desetljeća i talijanski, ne toliko kao odraz etničke složenosti, već više kao fenomen aristokratskog bilingvizma

---

² Usmjerenost prema Splitu očitava se u metonimijskom izrazu: *Grēn ũ Grad*.

³ I današnja kambelovska prezimena odlikuje prvotna posesivna tvorba na *-ov, -in*: Bėdalov, Grgurin, Kăpov, Perišin, Sđbin, Tadin.

kojim su povlaštene klase podvlačile svoj posebni socijalni status (...). Kako je u Kaštelima staro pučanstvo iz potkozjačkih sela činilo glavninu, tako je i sačuvalo svoju čakavštinu usprkos stalnom doseljavanju Zagoraca na što se odnosi rugalica *Gomilica vlaška lopižica*. Čakavsko narječje sasvim nestaje u Solinskom bazenu naseljenom novim stanovništvom” (Babić 1984: 116). O istom je problemu Šimunović napisao: “U Kaštela iz straha pred Turcima dolazi sve više stanovništvo iz zagorske unutrašnjosti, sa cetinskoga porječja (...) koje je sa sobom nosilo zapadnu ikavsku štokavštinu u dotad kompaktnu i jedru kaštelansku čakavštinu.” (Šimunović 1992: 90).

1.4. Na Karti čakavskog narječja Finke i Moguša Kaštel Kambelovac nije ubilježen, ali svojim smještajem između ubilježenih Kaštel Sućurca na istoku te Kaštel Lukšića, Kaštel Starog i Kaštel Novog na zapadu (s kojima gradi povijest izlažući se istim migracijskim pomacima) pokazuje da se može ubrojiti među govore s velikim brojem čakavskih osobina (usp. Moguš 1977: 103), a prema Brozoviću (1998: 228) kaštelanski se govori mogu ubrojiti u južnočakavski ili ikavskočakavski dijalekt. S obzirom na stupanj čakavnosti između kaštelanskih mjesnih govora Šimunović kaže: “Sva ostala Kaštela revolucionarnija su (od Kambelovca) u primanju štokavskih glasovnih crta. U splitskom Dobrom ispitivao sam šezdesetogodišnjakinju K. Radicu koja je imala vrlo mnogo istih crta koje sam zapisao u Kambelovcu.”⁴

1.5. U raščlambi koja slijedi pokazat će se sinkronijska fonološka razina govora Kaštel Kambelovca uspoređena sa sinkronijskom fonološkom razinom okolnih govora (prije svega i najpouzdanije s trogirskim i jeseničkim govorom)⁵. Prikaz se temelji na podacima iz Upitnika za Srpskohrvatski dijalektološki atlas prema kojemu je govor Kaštel Kambelovca istražio Šimunović u prosincu 1966. godine.

---

⁴ Šimunović, Upitnik 1966: 126.

⁵ Usporedba učinjena prema podacima iz Upitnika za HDA za sva tri govora: Trogir, Kaštel Kambelovac i Krilo Jesenice. Sva je tri govora 1966. istražio akademik Petar Šimunović.

2. Fonološki opis govora Kaštel Kambelovca

2.1. Samoglasnici

2.1.1. Inventar

Samoglasnički sustav ima pet dugih i pet kratkih samoglasnika:

ī	ū	i	u
ē	ō	e	o
ā		a	

U funkciji silabema pojavljuje se i sonant /r̥/, rubno i /r̥/ (v. 2.3.3.4.).

Isti je silabemski sustav u okolnim govorima. Usporede li se podaci za Kaštel Kambelovac s onima Trogira i Krilo Jesenica, izlazi kako je u svim trima govorima uočljiva tendencija skraćivanja silabema /r̥/ što se može oprimjeriti riječima *křv*, *čřv* (s tim da je *čřv* u trogirskom čakavskom govoru *cřv*).

2.1.2. Realizacija

U kambelovačkom se mjesnom govoru ne nalaze nikakve osobitosti u realizaciji samoglasničkog sustava za razliku od trogirskoga u kojem se uočava povremena nazalizacija samoglasnika /e/ i /o/ u ljd. imenica svih rodova, npr. [jábuko] i jeseničkoga u kojem se samoglasnik /o/ zatvara u [o] pa i prelazi u /u/ ispred nazala u ponekim riječima i ljd. svih rodova, npr. [ūnde, sēlun] (Kurtović, Šimunović 1999: 158).

2.1.3. Distribucija

2.1.3.1. Svaki se samoglasnik može ostvariti na početku, u sredini i na kraju riječi, ispred i iza bilo kojega suglasnika. Samoglasnici su /o/ i /u/ dobili protetsko /j/ u riječima: *jūsta*, *jūsnica*, *jōpēt*.

Protetsko se /j/ javlja u istim riječima u istočnom jeseničkom i zapadnom trogirskom govoru.

2.1.3.2. Dugi su samoglasnici u dugim naglašenim i u dugim nenaglašenim slogovima koji mogu biti neposredno pred silaznim dugim i kratkim naglaskom i iza naglaska (*čitā*, *žmūjāl*, *kaživā* r. pr. m. jd.) kao u jeseničkom govoru. U trogirskom su se govoru zanaglasne duljine pokratile.

2.1.3.3. Zijev se uklanja:

- stezanjem aa > ā: u r. pr. m. jd. *pā, bacā, tkā, pīva, zāva*
- umetanjem /j/: *kajič, debějal, tija* r. pr. m. jd.
- umetanjem /v/: *pāvuk*.

Uklanjanje zijeva očekivana je pojava u čakavskim i štokavskim govorima u kojima je dočetni /l/ u r. pr. m.r. zamijenjen s /a/ koji je stezanjem dao /ā/, a očuvan je u imenskim riječima (ponegdje restauriran, npr. *zdrījal* u jeseničkom govoru). Takvo je stanje u trogirskom, solinskom, jeseničkom govoru.

2.1.3.4. Slogotvorni se sonant /r̥/ pojavljuje između dva suglasnika ili na početku riječi pred suglasnikom (*vršnāk, r̥žē* i *r̥že*) kao i u okolnim govorima.

r̥žē vr̥šnāk

2.1.4. Primjeri

Dugi silabemi (naglašeni i nenaglašeni):

- ī* *petrsīmul, drīvo, dīli* Gmn., *kōzī* 'kozji'
- ē* *zēje* 'kupus', *rēst, pāmēt, šētāju* 3.mn. prez.
- ā* *kār* 'kola', *mejāš* 'međaš', *tīrān* 1.jd.prez., *izāi* imperat. 2.jd.
- ō* *tōr, divōjka, sinōv* Gmn., *dōčēmo* 1.mn. fut. 1.
- ū* *žūj, mijūr, vūk, ūtōrak*
- ř* *u umřla.*

Kratki silabemi (naglašeni i nenaglašeni):

- i* *prijatej, primaliče, zapišije* 3.jd. prez., *pripovīdat* inf.
- e* *žep, nērest* 'nerast', *sīme, dīde* Njd.
- a* *opānak, jāzik, čā, pūščat* inf.
- o* *sirōmaj, čōvik, pōje* 'polje', *donesēmo* 1.mn. prez.
- u* *skūla* 'škola', *kapūla, pūle* 'magarčić', *garīful*
- r̥* *vřj, žřvañ, břnica* 'suknja', *čřrst, r̥žē* 3. jd. prez. *vřřidu* 3.mn. prez.

2.1.5. Podrijetlo samoglasnika

Samoglasnici /i i ē e ā a ō o ū u/ potječu od odgovarajućih samoglasnika ishodišnog sustava. Osim toga:

<i>i</i>	<	ě	<i>zvîr, cvît</i>
	<		-ъъ uključujući zamjenice <i>ovî</i> 'ovaj', <i>tî</i> 'taj', <i>onî</i> 'onaj'
	<		u pridjevskom sufiksu <i>-ji kôzi</i> 'kozji', <i>diči</i> 'dječji', <i>pâsi</i> 'pasji'
	<		prema <i>u</i> sufiksa <i>-nuti</i> glagola II. vrste: <i>dîgnît</i> i <i>dîgnit</i> (v. podrijetlo <i>i</i>)
<i>i</i>	<	ě	<i>vîverica, rîpa, di</i> 'gdje' (v. podrijetlo <i>e</i>)
	<		prema <i>u</i> sufiksa <i>-nuti</i> glagola II. vrste: <i>dîgnit</i> i <i>dîgnît</i> (v. podrijetlo <i>i</i>)
<i>ē</i>	<	ē	<i>pēt, počēta</i>
	<	ě	u <i>vēnac</i>
	<	ā	iza /r-/ u primjerima <i>rēt</i> 'rasti' i <i>rēbac</i> 'vrabac'
<i>e</i>	<	ę	<i>prēja, kleči</i> te 2.mn.prez.
	<	ě	<i>sěst, kōren, zēnica, ōvde, ōnde</i>
<i>ā</i>	<	ā	<i>dān</i>
	<		stezanjem <i>aa</i> > <i>ā</i> (usp. 2.1.3.3.)
<i>a</i>	<	ǝ	<i>jaglōn</i> Ijd. 'iglom', <i>pasīč</i> 'psič', <i>vās</i> 'sav' i u prefiksu <i>və-</i> glagola <i>vazēt</i> (v. u). <i>pasīč</i> <i>vazēsti</i> 'uzeti'
	<	ę	iza /j/ u <i>jāzik</i>
<i>ū</i>	<	ī	<i>pūn, sūnce</i>
	<	ō	<i>mūž</i>
	<	vǝ	<i>ūskrs</i>
<i>u</i>	<	ǝ	<i>sūbota,</i>
	<	ī	<i>jābuka, sūza</i>
	<	vǝ	<i>udōvac</i> (v. a). <i>u^tōvac</i>

ōvde, ōnde, zēnica, nēsti se

Podrijetlo je silabema /r/ kao u ishodišnom sustavu, a /r̄/ > /r̄̄/, npr. *čr̄v, kr̄v*, osim *umr̄la*.

2.1.5.1. Kambelovački govor pripada ikavskom dijalektu čakavskoga narječja te je ikavski refleks staroga fonema /ě/ najobavjesnije obilježje fonolo-

škoga sustava u odnosu na ostale dijalekte čakavskoga narječja. Međutim, usprkos dosljednom ikavskom refleksu, u ovom je govoru prisutno i nekoliko riječi s ekavskim refleksom jata: *sěst*, *kören*, *zěnica*, *övdē*, *öndē*. Te ćemo riječi s istim refleksom naći i u okolnim govorima splitskoga područja. Na tom je području zabilježena izofona zamjena $\tilde{e}/\bar{a}/ > /ē/$ u riječima *rěst* 'rasti' i *rěbac* 'vrabac'. Čakavsku ćemo nepreventivnu punu vokalizaciju poluglasa u slabu položaju naći u riječima *jaglün* ljd., *pasīc*, a stari /e/ je dao /a/ iza /j/ u *jāzik*.

2.2. Suglasnici

2.2.1. Inventar

Sonanti		Šumnici	
v	m	p	b f
l	r n	t	d
j	ń	c	s z
			š ž
		č	ž
		k	g x

2.2.1.1. Sustav je afrikata reduciran na jedan par srednjih afrikata /č/ i /ž/, i to u svim čakavskim i štokavskim govorima od Splita do Trogira. Iznimka je trogirski govor koji je čakavski s fonemima /ś/ i /ž/ umjesto palatalnih /š/ i /ž/ i nepalatalnih /s/ i /z/, s fonemima /t' i /d' i sa zamjenom fonema /č/ fonemom /c/ (npr. *śāka*, *žūj*, *cělo* 'čelo').

2.2.2. Realizacija

2.2.2.1. Nazalni se sonant /n/ u kambelovačkom govoru ostvaruje u velarnoj varijanti [ŋ] ispred /k/ i /g/, npr. [*vāŋka*, *Tōŋko*, *crjēŋkast*, *bāŋgi* 'klupe'] kao i u okolnim govorima.

2.2.2.2. Sonant se /j/ ostvaruje kao [i] između dvaju kratkih samoglasnika od kojih prvi može biti naglašen ili nenaglašen te ponegdje na kraju riječi u imperativu, npr.

[*kājiš*, *plīia*, *vāzeia* (r. pr. m. jd.), *kupuī*, *ji* (imperat.)]. Odstupanja u građi su: *sījat*, *prīgnīja*, *spicijalīje* i *čistīje*.

2.2.3. Distribucija

2.2.3.1. Svi se suglasnici mogu nalaziti u početnom, središnjem i dočetnom položaju.

2.2.3.2. Dočetno /m/ zamjenjuje se s /n/ u gramatičkim morfemima u 1. l. jd. prez., u ljd. i DLIIn. svih triju rodova imeničkih riječi i u leksičkim morfemima nepromjenjivih riječi (*ošan, ošin*).

2.2.3.3. Na mjestu /l/ nalazi se /j/ (npr. *prijatej, šaje* 3.jd. prez., *sūmjamo* 3.mn.prez.). Od toga odstupa primjer iz građe: *diļena* Njd. trp. pr. neod. ž. gdje je zabilježen fonem /l/.

2.2.3.4. Dočetno se /l/ čuva u N i Gjd. imenskih riječi i na slogovnoj granici (npr. *postōl* 'cipela', *jasāl* Gjd., *věsejal, kōlca* Gjd.), a nema ga u r. pr. m. jd. (v. 2.1.3.3.).

2.2.3.5. Na mjestu fonema /x/ dolazi /j/, /v/, /k/ (v. 2.2.4.) ili je /x/ nestao, npr. *vřj, kruvo, mačūka* 'mačeha', *Řvajska* 'Hrvatska'.

2.2.3.6. Distribucijska ograničenja u suglasničkim skupovima provode se prema fonetskim zakonitostima ujednačivanja po zvučnosti i po mjestu tvorbe što je zajedničko svim hrvatskim dijalektima. Netipični suglasnički skupovi, uvjetovani strukturom sloga, rješavaju se:

- zamjenjivanjem suglasnika u suglasničkim skupovima

mn	>	vn	<i>osavnājest</i>
tstv	>	stv	<i>bogāstvo</i>
čk	>	šk	<i>kuška, kvōška</i>
čn	>	čm	<i>pōčmemo</i>
gn	>	g	<i>gñzdo</i>
sc	>	jc	<i>prājci</i>
tn	>	kn	<i>mēknit</i>
tsk	>	jsk	<i>Řvajska;</i>

- ispadanjem suglasnika

gd-	>	d-	<i>dī</i> 'gdje', <i>svūdi</i>
kć-	>	č	<i>čēr</i> Njd.
mrtv	>	mrt	<i>mřtac</i>
pč-	>	č-	<i>čēla</i> Njd.
pk	>	k	<i>klūko</i>

pš-	>	š-	šenica
pt-	>	t-	tica
tk-	>	k-	kò
dl-	>	l-	lito 'dlijeto'
svr	>	sr	srbi 3.jd. prez.
zdj	>	zj	grözje.

2.2.3.7. Suglasnici su se premetnuli u *crīvka* 'crkva' i *grāvvan* 'gavran'.

2.2.3.8. U suglasničkom je skupu *zr* došlo do umetanja /d/, npr. *zdrīla* r. pr.ž. jd.

2.2.3.9. Suglasnič *čr* sačuvan u *črō*, ali: *crīna*.

2.2.3.10. Usporedi li se distribucija suglasnika u mjesnom govoru Kaštel Kambelovca s onom u blizim čakavskim govorima, uočavaju se distribucijska obilježja šire grupe govora kojoj pripada kambelovački govor uključujući i adrijatizme: zamjena /l/ > /j/, zamjena, a ponekad i ispadanje /x/, i to tako da se istočno od Kambelovca (uključujući ga) najčešće zamjenjuje fonemom /j/ (*vřj*), a zapadnije s /k/ (*vřk*), smanjenje napetosti u suglasničkim skupovima (npr. *čk* > *šk*, *tsk* > *jsk*, *sk*, *sc* > *jc*), ispadanje ploziva u šumničkim skupovima koje čine ploziv i drugi opstruent, gubljenje dentalnih ploziva /t, d/ na kraju riječi (najčešće u prijedlozima i veznicima), npr. *īspo*, *kā* te čuvanje skupa *čr-* u riječi *črō*. Područno šira i vremenski dalja istraživanja mogla bi pokazati prostornu protegnutost ovih izoglosa.

2.2.4. Podrijetlo suglasnika

Suglasnici /v j l r m n ņ p b t d c s z š ž k g/ potječu od odgovarajućih suglasnika u ishodišnom sustavu. Osim toga:

<i>v</i>	<	<i>x</i>	<i>kūva se, duvān</i>
<i>j</i>	<	<i>ž</i>	<i>prēja, jāva</i> 'vrag'
	<	<i>l</i>	<i>ūje, jūt</i>
	<	<i>ø</i>	u protezi <i>jūsta</i>
	<	<i>ø</i>	u zijevu, usp. 2.1.3.3.
	<	<i>x</i>	<i>vřj</i>
<i>n</i>	<	<i>m</i>	usp. 2.2.3.2.

	<	ø	kao navezak u DLI mn. imenskih riječi, npr. <i>võliman</i>
f	<	xv	<i>fālā</i> i <i>fālā</i> <i>urđn(ɔ)ti, urđn(ɔ)ti</i>
b	<	v	u <i>mūrba</i> 'murva'
d	<	ø	u <i>zdrīt</i>
c	<	st	u <i>čāko</i> (ali: <i>stāblo</i>)
z	<		u <i>zlīca</i> , asimilacija /ž/ prema /c/
š	<	č	<i>māška</i> , <i>kvōška</i>
č	<	č	<i>rīč</i> , <i>ovčī</i> 'ovčji'
	<	t	uključujući i skup <i>št</i> ' <i>nōč</i> , <i>klīšča</i> , <i>krščānin</i>
ž	<	jd	u nekim oblicima glagola <i>izāč</i> i <i>pōč</i> : <i>izaže</i> 3.jd. prez., <i>pōžīte</i> (čā) imperat.
	<	d'	<i>slāžā</i> , <i>tvřžī</i>
	<	ž	u skupu <i>žž</i> (< <i>žd</i> '), <i>zvižžete</i> 2.mn. prez.
	<	dəj	u <i>sūže</i> , <i>rōžāk</i>
ž	<	ž	<i>žēp</i> , <i>žīgerica</i>
	<		u <i>kažījemo</i> 1. mn. prez., <i>kažīvā</i> r. pr. m. jd.
g	<	k	u <i>bānag</i> 'klupa' od tal. <i>il banco</i>
k	<	x	u <i>mačūka</i> .

2.3. Prozodija

2.3.1. Inventar

2.3.1.1. Prozodijski sustav čine tri naglasaka: ˘, ˆ, ˜ te nenaglašena duljina i kraćina.

2.3.1.2. Svi silabemi mogu biti naglašeni i nenaglašeni.

2.3.1.3. Svi silabemi mogu biti dugi i kratki. Dugi naglašeni silabemi mogu imati silazni i uzlazni ton.

2.3.1.4. Isti je inventar u naglasnim sustavima ostalih kopnenih čakavskih govora. Naravno, katkad možemo govoriti o peteronaglasnom sustavu tih govora. Prisutnost novoštokavskog ` i ´ naglasaka upozorava na činjenicu da je govor u previranju nastalom višestoljetnim nadiranjem ikavske novoštokavštine. Ovdje se želi pokazati starina – čakavska, tronaglasna – u temelju kambelovačkoga govora.

2.3.2. Realizacija

2.3.2.1. Akcentuacija je izložena štokavskim utjecajima te se ` i ~ ponekad ostvaruju kao novoštokavski ` i ´ naglasak. U tim slučajevima ` i ´ naglasak ostavlja iza sebe ekspiratornu snagu i intonaciju sloga tako izrazitima da se dobiva dojam dvostrukog akcenta (*živít i žívit, útòrak i ütòrak*).

Dvostruki naglasak nekih riječi bilježe i Geić i Slade Šilović u "Rječniku trogirskog čakavskog govora." Šimunović ga bilježi i u splitskom govoru (Šimunović, Olesch 1983: 116).

Naglasak ` ostvaruje se silazno (˘) i rjeđe uzlazno (ˆ) kao i u okolnim govorima.

2.3.2.2. Zanaganasne duljine u kambelovačkom mjesnom govoru često izostaju, dok su prednaglasne prilično izrazite. Ista je realizacija u istočnijim govorima, dok su u zapadnima (Trogir) zanaganasne duljine dokinute.

2.3.3. Distribucija

2.3.3.1. Svaki se od postojećih dugih i kratkih prozodema (usp. 2.3.1.1.) može kombinirati sa svakim silabemom.

2.3.3.2. U jednosložnim riječima i na doččetnom slogu višesložnih riječi mogu se ostvariti sva tri naglasaka (*križ, zúb, lúk, večěr, kokošán Dmn., grědā*).

2.3.3.3. Nenaglašeni dugi slogovi mogu biti prednaglasni i zanaganasni, opreka po kvantiteti postoji u naglašenom i nenaglašenom slogu.

2.3.3.4. Ukinuta je razlika između /r̄/ i /r̃/ (iznimka u građi *umřla* r. pr. ž. jd.).

2.3.3.5. U zatvorenom slogu dolazi do duljenja pred sonantom (*mlín, sír*).

2.3.3.6. Katkad dolazi do prenošenja starog kratkog silaznog naglasaka na proklitiku (*nã noge, ũ nebo*).

2.3.3.7. Iako se sva tri naglasaka mogu pojaviti u bilo kojem slogu riječi, kao i u nekim zapadnijim govorima (u trogirskom, primjerice), kratki se naglasak veoma rijetko ostvaruje u otvorenoj ultimi. Istočnije od Kaštel Kambelovca kratki se naglasak gotovo nikad ne ostvaruje u ultimi (primjerice u jeseničkom govoru).

U svim je kopnenim čakavskim govorima splitskoga područja uočljivo duljenje pred sonantom i veoma rijetko pomicanje naglasaka na proklitiku. Od istoka prema zapadu pomicanje je sve rjeđe.

2.3.4. Podrijetlo naglasaka

Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskoga tronaglasnog sustava B (Brozović, D. i Ivić, P. 1981: 225, 226).

ˆ	<	ˆ	<i>grâd, tîlo</i>
	<	ˆ	pri duljenju pred sonantom te skupom sonanta i šumnika, npr. <i>kôń, škôj, zvôn</i> 'zvono', <i>čobân, divôjka, stârca</i>
	<	ˆ	pri metatoniji u starim pozicijama: <i>nogân</i> Ljd., <i>kovâ</i> r. pr. m. jd.
	<		u <i>umîmo</i>
ˆ	<	ˆ	<i>glâvâ, spâvât</i> (v. podrijetlo ˆ)
	<		u <i>rûža</i>
	<		katkad u početnom slogu u koji je prenesen kratki naglasak pri prenošenju iz središnjega ili dočetnoga sloga, npr. <i>jâzik, mŕtac, lôžit</i> inf.
			pri kraćenju /r̄/, npr. <i>kŕv, čŕv</i> (usp. 2.3.3.4.)
			pri rijetkom pomicanju naglasaka na proklitiku: <i>nã noge, ũ more</i>
ˆ	<	ˆ	<i>sûša, mŭrba</i> .
	<		obično pri regresivnom pomaku naglasaka iz kratke naglašene ultime, npr. <i>rûka, govôrite</i> (v. podrijetlo ˆ)
	<		pri pomicanju naglasaka i duljenju kratkoga sloga, npr. <i>čitamo, ũskrs</i>

< u fonetskoj riječi *pridā me*.

Čuvanje akuta u mnogim kategorijama gdje mu je po razvitku mjesto (*sūša, mūrba, nōg* Gmn.) te mjestimično metatonijsko ostvarivanje cirkumfleksa na mjestu novoga akuta, kako je u sjevernočakavskim dijalektima (*umīmo, jāki, sañân*), neka su od obilježja kopnene čakavštine splitskoga područja. Zanimljiva je i pojava akuta u kratkome prednaglasnom slogu (*čitamo, Ūskrs* ili *čelo* 'čelo', *māgla, mōgu*), u Kambelovcu potvrđena u malom broju primjera iz građe. Taj broj raste od istoka prema zapadu, od jeseničkoga do trogirskoga govora.⁶

čelo, mōgu

3. Zaključak

Govor je Kaštel Kambelovca "čakavski teren podvrgnut djelomičnoj štokavizaciji" (Brozović 1998: 227) koja je počela s krajem 15. stoljeća. Takvo svrstavanje potkrepljuju crte kojima se govor Kaštel Kambelovca određuje kao čakavski (upitno-odnosna zamjenica *ča*, djelomičan prijelaz /d'/ > /j/, djelomičan prijelaz *ę* > *a* iza *j*, djelomično čuvanje skupa *čr*, u temelju stari tronaglasni sustav otvoren ponekim novoštokavskim intonacijskim i distribucijskim novinama) kao i one crte iz kojih crpemo podatke o štokavskim pomacima unutar kambelovačke čakavštine (ujednačivanje bezvučnih afrikata /č/ i /ć/ u /č/, prijelaz dočelnoga /l/ kod glagola u /a/, nestanak fonema /x/ iz sustava, djelomičan prijelaz /d'/ > /đ/). Ovakvo je čakavsko-štokavsko prožimanje značajka svih kopnenih čakavskih govora splitskoga područja (od Krilo Jesenica na istoku do Trogira na zapadu koji se izdvaja iz slijeda svojom čakavštinom). Čakavske i štokavske govore toga područja povezuju adrijatizmi: zamjena dočelnoga /m/ s /n/ u nastavcima i nepromjenjivim riječima, prijelaz /l/ > /j/, slabljenje zatvora kod /č/ ispred zatvornog suglasnika i skraćivanje /r̄/ (usp. Brozović 1998: 223).

Jezična su obilježja nekoga mjesnog govora slika povijesnih životnih prilika njegovih govornika. I fonološka su obilježja kambelovačkog mje-

⁶ Istraživanja kopnenih čakavskih govora šibenskog i zadarskog područja pokazuju sve veću učestalost ovih primjera te možemo govoriti o prozodijskom duljenju, za razliku od splitskih čakavskih govora kod kojih se može dvojiti je li riječ o prozodijskom duljenju ili prelasku u drugi morfološki, odnosno leksički naglasni tip (v. Kurtović, Šimunović 1999: 167).

snog govora odraz tih prilika kaštelanskoga čovjeka, slika susreta južne čakavštine i zapadne ikavske štokavštine.

Literatura

- Babić, I., 1984: *Prostor između Trogira i Splita*, Muzej grada Trogira, Trogir.
- Bego, F., 1991: *Kaštel Kambelovac, Kaštel Gomilica, Bijaći – Društvo za očuvanje kulturne baštine Kaštela*, Split.
- Belić, A., 1935: "O čakavskoj osnovnoj akcentuaciji", *Glas SAN* 168, Beograd.
- Belić, A., 1960: *Fonetika. Osnovi istorije srpskohrvatskog jezika*. Beograd.
- Brozović, D. i Ivić, P., 1981: "Ishodišni srpskohrvatski/hrvatskosrpski fonološki sistem", N. Filipović, ur., *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih opšteslavenskim lingvističkim atlasom*, ANUBiH, knjiga 9, 221–226, Sarajevo.
- Brozović, D., 1998: "Čakavsko narječje", M. Lončarić, ur., *Hrvatski jezik*, Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 217–231, Opole.
- Finka, B. i Moguš M., 1977: "Karta čakavskog narječja", u knjizi *Čakavsko narječje* Milana Moguša, 99–105, Zagreb.
- Finka, B., 1990: "Pogled na govor Biograda i okolice", *Biogradski zbornik*, svezak 1., 437–442, Zadar.
- Geić, D. i Šilović Slade M., 1994: *Rječnik trogirskog čakavskog govora*, Muzej grada Trogira, Trogir.
- Hrvatski opći leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 1996.
- Kurtović, I. i Šimunović, P., 1999: "Fonološki sustav govora Krilo Jesenica", *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 25, 155–169.
- Lisac, J., 1998: "Štokavski i torlački idiomi Hrvata", M. Lončarić ur., *Hrvatski jezik*, Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 195–205, Opole.
- Omašić, V., 1978: *Topografija kaštelanskog polja*. Split.
- Skok, P., 1952: "Postanak Splita", *Anali historijskog instituta u Dubrovniku*, 19–63.
- Skok, P., 1954: "Postanak hrvatskog Zadra", *Radovi Instituta JAZU*, Sv. 1, 37–68.
- Skok, P., 1972: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, JAZU. Zagreb.
- Šimunović, P., 1992: "Uvod u kaštelansku toponimiju", *Kaštel Sućurac od prapovijesti do XX. stoljeća*, Zbornik, 79–92, Split.

Šimunović, P., 1981: "Trogir – fonološki opis", N. Filipović, ur., *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih opšteslavenskim lingvističkim atlasom*, ANUBiH, knjiga 9, 267–271, Sarajevo.

Šimunović, P. i Olesch, R., 1983: *Čakavisch-deutsches Lexicon*. III. Teil. Čakavishe Texte, Slavistische Forschungen 25/3, Böhlau-Verlag, Köln-Wien. (osobito str. 115–153).

The phonological system of Kaštel Kambelovac

Summary

The paper, based on field work, describes the phonological system of the Kaštel Kambelovac variety. The authors give vowel, consonantal and prosodic inventories, stress peculiarities, describe features of distribution in these inventories and show origin of phonemes and accentuation. The present state in the phonological system of the given local variety is compared to the present state in the phonological system of other local varieties in the Split area.

Ključne riječi: čakavsko, štokavski, Kaštel Kambelovac, fonologija

Key words: Čakavian, Štokavian, Kaštel Kambelovac, phonology